

ainoastaan jotain tiettyä kuvaa maailmankaikkeuden synnystä ja järjestyksestä. Vainio huomauttaa, että kristilliseen perinteeseen on kuitenkin alusta asti kuulunut ymmärrys siitä, että Raamattu on hyvin joustava luonnontieteellisten kysymysten suhteen – ja vaikenee täysin monista kysymyksistä. Tämä on antanut teologeille mahdollisuuden kuunnella näissä asioissa asiantuntijoita ja perustaa muun muassa kosmologiset näkökantansa kunakin aikakautena oikeana pidettyyn tieteelliseen tai (luonnon-) filosofiseen tietoon.

Näin varhainen kirkko menetteli esimerkiksi asettuessaan tukemaan ptolemaiolaista maakeskeistä aurinkokuntamallia. Tuonakaisessa yhteiskunnassa yksinkertaisesti pidettiin yleisesti järkevänä selittää tähtitaivaan havainnot niin, että muut taivaankappaleet kiertävät Maata sisäkkäisillä ympyräradoilla. Kirkko seurasi mukana. Ajan mittaan maakeskeisyys kuitenkin integroitui niin tiukasti osaksi kirkon opetusta, että kun kopernikaanisen vallankumouksen myötä aurinkokeskeinen malli alkoi saada jalansijaa, sitä vastustettiin teologisesti harhaoppisena, vaikka edellinenkin malli oli alun perin omaksuttu muista kuin teologisista syistä.

Vainio korostaa, että teologian sitominen liian innokkaasti joihinkin tiettyihin luonnontieteellisiin teorioihin ei ole kovinkaan viisasta. Ensimmäkin teologiensa eriyttäminen on muualla kuin näiden teorioiden arvioinnissa ja niiden yksityiskohtien ymmärtämisessä. Toiseksi tiede on aina altis muutoksille, ja muutoksilla voi olla kiusallisia seurauksia, jos kristinuskon muuttumattomia ydinuskomuksia on liimattu liian tiukasti yhteen tieteen muuttuvien käsitysten kanssa. Sen sijaan teologialla on tärkeä rooli luonnontieteen tulosten asettamisessa laajempaan filosofiseen ja teologiseen kontekstiin – ja samalla luonnontieteilijöiden häntelemissä pois teologian alueelta. Kukin pysyköön lestissään.

Kirjan loppupuoliskolla Vainio kääntää katseensa tulevaisuuteen. Kun tieteellisen vallankumouksen aikaan Maan ”alentaminen” vain yhdeksi taivaankappaleeksi muiden joukossa saatettiin nähdä uhkana ihmisen erityisasemalle maailmankaikkeudessa, nykyään haasteiksi nousevat muun muassa multiversumiteoriat ja Maan ulkopuolisen elämän mahdollisuus. On esitetty, että jos olisi olemassa (jopa ääretön määrä) muita universumeita ja muita älykkäitä elämänmuotoja, käsitys ihmisestä Jumalan kuvana ja maailmastamme erityisenä Jumalan ihmistä varten luomana paikkana olisi vaakalaudalla. Vainio tyrmää väitteet. Hän tuo esille, että muista maailmoista ja olennoista on keskusteltu läpi kristinuskon historian ja niiden olemassaolon mahdollisuus on sovittavissa yhteen kristillisen opin kanssa. Maailman monimuotoisuus saattaisi jopa korostaa Jumalan suuruutta ja hänen luomistyönsä mahtavuutta.

Vaikka maailmankaikkeudesta jonnain päivänä löytyisi muita elämänmuotoja, se ei vähentäisi meidän arvoamme. Jumalan ja ihmisen välillä voi olla erityinen suhde, vaikka tämä suhde ei olisikaan eksklusiivinen. Vainion mukaan myös kristologia ja soteriologia saataisiin taipumaan siinä tapauksessa, että olisi olemassa muitakin olentoja, jotka kaipaisivat pelastusta. Pelastusreitti saattaisi olla samankaltainen kuin ihmisillä, sillä useampi kuin yksi inkarnaatio on teoriassa mahdollinen; tässä Vainio vetoaa muun muassa Tuomas Akvinolaiseen. On myös mahdollista, että Jumala on ilmoittanut itsensä muille olennoille ja pelastanut heidät jollain heille sopivammalla tavalla, josta meillä ei ole aavistustakaan. Tällainen spekulointi on toki hyvin epävarmaa. Vainio päättääkin kirjansa muistuttamalla, että oikea kristillinen asenne maailmankaikkeutta kohtaan on ihmettelevä ja ymmärrystä etsivä. Loppujen lopuksi tiedämme kaikesta hyvin vähän.

Kokonaisuudessaan *Cosmology*

in Theological Perspective on tuhti paketti kosmologiaa, teologiaa ja filosofiaa. Vainion tekstiä on ilo lukea. Hän ei jaarittele, mutta tarjoaa lukijalle riittävästi tietoa käsiteltävän asian ymmärtämiseksi. Lukuisat sitaatit puolustavat paikkaansa ja juurruttavat tekstin vankasti menneiden vuosisatojen filosofiseen ja teologiseen maaperään. Historiallisesti orientoituneet lukijat löytänevät pureskeltavaa nykykosmologian päähkinöistä, kun taas science and religion -ympyröistä ponnistavat saattavat hämmästyä, kuinka monipuolisesti teologian historiassa on osattu kirjoittaa ilmiöistä, joita toisinaan pidetään uusina. Kaikille, joita oma asema maailmankaikkeudessa askarruttaa, teos on ehdottomasti tutustumisen arvoisen.

Juuso Loikkanen, TM
Systemaattisen teologian
tohtorikoulutettava
Itä-Suomen yliopisto

SIMO HEININEN

Mikael Agricola: Hans liv och verk. Övers. Nike Parland. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 817. Skellefteå: Artos & Norma 2017. 395 s.

Tässä arvioitava teos on Mikael Agricolan elämää ja tuotantoa käsittelevä ruotsinkielinen yleisesitys, jonka professori Simo Heininen julkaisi reformaation merkkivuonna 2017. Kyse ei ole täysin uudesta ja itsenäisestä teoksesta, vaan vastaavan, vuonna 2007 suomeksi ilmestyneen teoksen ruotsinkielisestä laitoksesta. Pohjatekstinä toimineeseen suomenkieliseen teokseen tosin vain viitataan epämääräisesti. Esipuheessa Heininen kertoo saaneensa vuonna 2007 päätökseen Agricolan elämäkerran (levnadsteckning), joka on ruotsinkielisen laitoksen lähtökohta. Itse teoksen tietoja ruotsin-

kielisestä laitoksesta ei löydy, vaikka jälkimmäisen kerrotaan olevan edellisen käännös.

Koska teos on käännös, keskityn tässä esittelemään sitä, mitä kääntämisen yhteydessä teokselle on tehty. Tämä auttaneen arvioimaan teoksen ansioita suomenkieliseen laitokseen verrattuna. Teoksen esipuheessa Heininen kertoo, mitä suomenkielisellet laitokselle tehtiin, kun ruotsinkielinen laitos laadittiin. Suomenkielistä laitosta lyhennettiin ja muokattiin. Lyhentäminen tarkoittaa hänen mukaansa suomen kielen taitoa vaativien kohtien karsimista ja muokkaaminen vuoden 2007 jälkeen ilmestyneiden tutkimusten huomioimista – ”efter bästa förståga” (s. 8). Tämä on tietysti totta, mutta samalla esimerkiksi *Rukouskirjaa* käsittelevän jakson johdanto on kirjoitettu kokonaan uudelleen (s. 195–198).

Teoksen vertaaminen suomenkieliseen laitokseen paljastaa, että lyhentäminen on ollut varsin maltillista. Elämäkerrallisessa osuudessa kyse on pitkälti kiinnostavien mutta itse asian kannalta kenties toisarvoisten sivupolkujen karsimisesta. Tällaisesta toimii esimerkkinä suomalaisessa laitoksessa oleva reilun kahden sivun mittainen selostus Erasmusken *Avioliiton ylistys*-teoksen sisällöstä (suom. laitos s. 51–53). Suomenkielisiä sitaatteja on karsittu, joskaan ei kaikkia. Karsimiseen liittyy myös suomennoksen korvaaminen ruotsinkielisellä alkutekstillä, kuten tapahtuu esimerkiksi Visbyn merilain kohdalla. Agricolan ruotsinnoksen otsake on luonnollisesti ruotsiksi, vuoden 1549 asussa (s. 123). Samoin Agricolan lyhyt tarkastuskertomus Naantalın luostarista on suomennoksen sijaan ruotsiksi vuoden 1554 kieliasussa (s. 138). Näin ruotsinkielinen laitos on hieman suomenkielistä tiiviimpi ja ehkä siksi myös luettavampi.

Uudemman tutkimuksen huomioiminen näkyy lähinnä päivitettyinä alaviitteinä. Niinpä esimerkiksi suomenkielistä laitosta kirjoittaessaan Heinisellä on ollut käytössään

Kari Tarkiaisen vuoden 1557 rauhanneuvotteluja koskevan tutkimuksen käsikirjoitus, koska tutkimus ilmestyi vasta vuonna 2007. Ruotsinkielisessä laitoksessa viittaukset Tarkiaisen tutkimukseen on luonnollisesti päivitetty.

Vaikka teos kuuluu Suomessa toimivan seuran julkaisusarjaan, kääntäminen ruotsiksi on tarkoittanut myös Ruotsissa asuvan lukijakunnan huomioimista, vaikka Heininen ei sitä esipuheessa sanokaan. Toisaalta on karsittu ainesta, jonka tämä lukijakunta oletettavasti tuntee, kuten Kustaa Vaasan elämäkertoihin viittaaminen (s. 38). Samoin on karsittu ainesta, jonka voi arvella kiinnostavan vain Suomessa asuvia lukijoita. Tällainen on esimerkiksi kommentti eräässä tutkimuksessa julkaistun suomennoksen kielellisestä laadusta (s. 82) tai viittaus Kuopion seurakunnan perustamiseen (s. 122). Toisaalta Ruotsissa asuvat lukijat on huomioitu esimerkiksi täsmentämällä, että akateemista keskustelua Agricolan äidinkielestä on käyty Suomessa (s. 30). Vastaavasti ”suomalaiset Wittenbergin kävijät” ovat muuttuneet ”ruotsalaisiksi opiskelijoiksi”, kuten asiallista onkin (s. 71). Ruotsissa asuvan lukijakunnan huomioimiseen kuuluu mielestäni myös nimistön käsittely. Nimistöä on muutettu, niin että esimerkiksi Tallinnan sijasta käytetään Revalia ja Tarton sijasta Dorpatia. Myös suomalaisen laitoksen henkilönimet on korvattu tarkoituksenmukaisemmilla. Näin esimerkiksi piispa Ericus Härkäpää on nyt Ericus Härkepaeus ja Nicolaus Byskalle on nyt Nils Nilsson (Byskalle) (s. 32–33). Tässä suhteessa kaikkein yllättävintä on nuoren Agricolan kutsuminen nimellä Mickel Olofsson (s. 37 ja 45). Suomalaisessa laitoksessa vastaava nimi on Mikael Olavinpoika.

Varsinaiset sisällölliset muutokset elämäkertaosuudessa ovat vähäisiä. Heininen ei ole juuri muuttanut mieltään yksityiskohdissa, saati laajemmissa kysymyksissä. Vielä suomalaisen laitoksen nootissa

vilahdavan spekulatiion Agricolan toisesta avioliitosta Heininen sivuuttaa ruotsinkielisessä laitoksessa (s. 130), mutta tämä johtunee siitä, ettei Heininen itse usko siihen edes suomenkielisessä laitoksessa. Tekstiin on kyllä tehty joitain tarkennuksia. Maunu Erikinpojan kaupunkilain ajoitus on muuttunut 1300-luvulta 1440-luvulle, ja Heininen korjaa tämän ruotsinkielisessä laitoksessa (s. 125). Suomenkielisessä laitoksessa kerrotaan Lutherhallen muistolaatan olevan 1940-luvun alusta, mutta ruotsinkielisessä laitoksessa laatta onkin vuodelta 1967 (s. 72).

Tämä kaikki kertonee sen, ettei Agricolaa koskevassa tutkimuksessa ole tehty merkittäviä avauksia sitten vuoden 2007. Jotkin yksityiskohdat ovat tarkentuneet, mutta käsitykseen Agricolan elämäkerrasta sillä ei ole juuri ollut vaikutusta. Tästä on käsittääkseni yksi kiinnostava poikkeus. Juhani Holma on viime vuonna esittänyt, että nuori Agricola olisi Viipurissa opiskellessaan liittynyt dominikaaniseen sääntökuntaan. Tätä mahdollista dominikaanikytköstä Heininen ei mainitse lainkaan.

Suomenkielisen laitoksen typografiaan on kiinnitetty erityistä huomiota, ja sama pätee myös ruotsinkieliseen laitokseen. Jälkimmäinen on painettu paksulle, kiiltäväksi pinnoitetulle paperille, joka tekee oikeutta erityisesti teoksen runsaalle värikuvitukselle. Teoksen pääjaksot alkavat aina koristeellisella anfangilla, joskaan eivät samoilla kuin suomenkielisessä laitoksessa. Suurehko kirjasinkoko tekee tekstistä miellyttävää lukea. Tästä jokainen lukija luonnollisesti ilahtuu, samalla kun muistamme Agricolan itsensäkin olleen kiinnostunut kirjojensa painoasusta. Laadukas typografinen ulkoasu on kunnianosoitus teoksen kohteelle.

Seppo Sipilä, TT
Raamatunkäännöstyön
asiantuntija
Suomen Piipliaseura